

VAN **JERUZALEM**
TOT **JAFFA** **MEDITATIEF**
REISDAGBOEK

Piet van Midden

JERUZALEM VANAF DE OLIJFBERG GEZIEN

In de reisgids *Israël en de Palestijnse gebieden* van Piet van Midden vind je meer informatie over en foto's van Jeruzalem (78-79).

*Jeruzalem, als een stad gebouwd,
hecht en dicht opeen.
Vraag om vrede voor Jeruzalem:
'Dat rust hebben wie van je houden...'*

PSALM 122:3 EN 6

Dit moet je weten

Je staat op de Olijfberg, op het zogeheten *panorama view point*. In je rug, als je de gebouwen even wegdenkt, heb je de woestijn van Juda, die doorloopt tot het Jordaandal en de Dode Zee. Voor je zie je het dal van Josafat vol graven, ook heel recente. Je kijkt over het dal heen op de oude stad van Jeruzalem, allereerst op de Tempelberg. De oostelijke muur is 470 meter lang, de westelijke 485; de noordelijke breedte is 313 meter, de zuidelijke 280. Een trapezium dus. De geweldig grote stenen waarop de muur is gebouwd, zijn uit de tijd van Herodes de Grote, die het tempelplein aanlegde om het tempelcomplex te kunnen uitbreiden. Het beeld wordt bepaald door de enorme vergulde koepel, de *Dome of the Rock*, de Rotskoepel, uit 693. Naar links, zuidwaarts dus, zie je een grijze koepel: de geoxideerde dom van de Al Aqsa-moskee. Daarachter nog een koepel, een witte: die van de Hurva synagoge. Achter de Dome of the Rock, onder het hoogste ge-

bouw aan de horizon, vind je wat verscholen nog een dom: die van de kerk van het Heilig Graf. Drie godsdiensten vertellen hier een heel verhaal.

Als je nog wat verder, naar het zuiden, kijkt, zie je een vrij steile helling naar beneden. Daar ligt de Davidsstad, het 'oer-Jeruzalem'. Die Davidsstad was twaalf UEFA-voetbalvelden groot. Via een tunnel bereik je de bron van de stad, de Gichon.

Dit is het verhaal

Het is allemaal met een epidemie begonnen. 70.000 mensen zouden eraan bezwijken. De epidemie werd ervaren als straf van God, en om die te keren zocht David voor de heilige ark een heilige plek. Dat werd de dorsvloer van Arauna, een niet-Israëliet. Een dorsvloer heeft vaker een cultische functie. Op die dorsvloer bouwde koning Salomo zijn beroemd geworden tempel. De afmetingen daarvan zijn in onze ogen bescheiden. Het 'heilige der heiligen' is een kubus van 10x10x10 meter. Het heilige deel, waar de priester het wierookoffer 's avonds brengt, is 20x10x10 meter. De tempel past qua oppervlakte dus in een gemiddelde dorpskerk.

Deze tempel is in 587 door de Babyloniërs verwoest. Na 537 wordt de tempel door de teruggekeerde ballingen onder leiding van Zerubbabel herbouwd. Dit heiligdom is door een van de opvolgers van Alexander de Grote, Antiochus Epifanes gevorderd als tempel voor de Griekse god Zeus. Diens beeld werd er geplaatst en er werd een varken geslacht. Jezus noemt dit 'de gruwel der verwoesting'. Een gruwel is een alles verontreinigend beeld (Dan. 9:27; Mat. 24:15). Dit is de aanlei-

ding tot de Makkabese oorlog (167-160), die weer joodse koningen op de troon brengt. Na de verovering door de Romeinen komt Herodes op de troon. Het is een koningschap in een *lease*constructie: hij betaalt aan Rome om de titel 'Koning der Joden' te kunnen voeren. Hij bouwt de tempel uit en moet daarvoor ook het tempelplein uitbreiden, tot de maat die het nu nog steeds heeft.

De Joodse opstand (66-70/73) leidt ertoe dat Titus, de zoon van Vespasianus, in 70 Jeruzalem verovert en de tempel in brand steekt. Die verwoesting wordt nog steeds in rouwstemming herdacht, op de 9^e van de maand Av (valt in augustus). Bij een tweede joodse opstand, in 132-136 onder leiding van Bar Kochba, wordt het dan al gehavende Jeruzalem met de grond gelijk gemaakt. Je loopt in de oude stad grotendeels op het straatniveau uit het jaar 136.

In de zevende eeuw, bij de opkomst van de islam, is de Dome of the Rock gebouwd op de plaats waar ooit de Tempel van Salomo stond. Er zijn groepen die de herbouw van de tempel ter hand zouden willen nemen. De grote menora staat bij wijze van spreken al klaar in een glazen kast. Het zou een wereldoorlog betekenen als de Rotskoepel zou worden gesloopt. Wat de herbouw betreft: die is aan de Messias overgelaten. Tot zolang bidden we om vrede.

Denk even mee

'Jeruzalem, als een stad gebouwd, hecht en dicht opeen...'; zingen we in Psalm 122. 'Wel samengevoegd', zegt een oude vertaling. In de Hebreeuwse tekst staat voor dat samenvoe-

gen, voor de 'specie' het woordje *vriendschap*. Vriendschap smeedt Jeruzalem aaneen. Je wordt er vanzelf vriend of vriendin. Wat zoek je er als vriend eigenlijk? Vrede. Dat kan niet missen. De tekst is prachtig: 'Vraag om vrede voor Jeruzalem', maar je kunt het óók nog anders vertalen: 'Vraag om vrede, Jeruzalem!' Over en weer wordt er om vrede gebeden. Je wordt uitgenodigd om mee te doen.

Gebed

Wij bidden U,
God van Israël,
allereerst om vrede
voor een stad die alles heeft meegemaakt:
onvrede vooral.

We bidden U voor al die mensen
die het met elkaar moeten klaarspelen.
die er zoeken naar leefbaarheid,
en wie weet: vriendschap.

JERUZALEM VANAF DE OLIJFBERG GEWANDELD

In de reisgids *Israël en de Palestijnse gebieden* van Piet van Midden vind je meer informatie over en foto's van Jeruzalem, 79-82

*Voor de koorleider. Op de wijs van
De hinde van de dageraad.
Een psalm van David.*

*Mijn God, mijn God,
waarom hebt u mij verlaten?
U blijft ver weg en redt mij niet,
ook al schreeuw ik het uit.
'Mijn God!' roep ik
overdag, en u antwoordt niet,
's nachts, en ik vind geen rust.*

PSALM 22:1-3

Dit moet je weten

De Olijfberg af wandelen is door wereldgeschiedenis lopen. Vanaf het panoramapunt loop je iets noordwaarts terug, waar een trap toegang geeft tot de afdaling. Links passeer je de graven van Haggai, Zacharia en Maleachi. Liggen ze daar echt? Nee. Maar het beeld van een vroeg graf is wel illustratief. Iets verder de berg af, kom je bij Dominus Flevit: 'De Heer weende.' Er staat een kapel met het dak in de vorm van een traan. De vier hoeken zijn versierd met tranenkruiken, naar Psalm 56:9: 'Doe mijn tranen in uw kruik.' Nog wat verder

bergafwaarts vind je aan je rechterhand een kerk met glimmende uivormige torens van het Russisch-orthodoxe convent van Maria Magdalena (open op dinsdag en donderdag, 10.00-12.00). Wat verder, op een hoek, de tuin van Getsemane (letterlijk: 'oliepers') met daarin de Kerk van Alle Naties, een schepping van Barluzzi. De albasten ramen geven de kerk een mystieke sfeer. Nog wat verder naar beneden aan je rechterhand een grottenstelsel met daarin het orthodoxe graf van Maria. In de hoek rechts de (franciscaanse) kapel van het verraad.

Nu steek je de weg over (alsjeblijft bij een met verkeerslichten beveiligde plek) en na 100 meter rechts vind je de opgang naar de Leeuwenpoort. Bij slechte conditie: je even door een taxi omhoog laten brengen. Door de poort, na 100 meter rechts: het (orthodoxe) geboortehuis van Maria (dus het huis van Joachim en Anna) en direct daarnaast: Betesda (een klassiek ziekenhuis, een Asklepion) en de St. Annakerk (die erom vraagt dat je er even zingt...).

Dit is het verhaal

Een tocht vol passie. Jezus komt vanuit Jericho, via Betanië naar Jeruzalem. Betanië ligt op de oostelijke helling van de Olijfberg. Daar valt nauwelijks regen, vandaar de naam 'Betanië', 'Huis van Ellende'. Daar woonden de armen, vrienden van Jezus, Simon, de melaatse, en Marta, Maria en Lazarus. Jezus kijkt vanaf de Olijfberg op het tempelplein. In messiaanse verrukking beginnen mensen alvast paasliederen te zingen. Ze laten Jezus op een ezel rijden en zo gaat Hij de weg die ooit

koning David ging, maar dan in omgekeerde richting. David reed op een ezel en hilde, vluchtend voor Absalom. Jezus rijdt op een ezel en huilt. Het naar zijn verdriet genoemde kerkje biedt uitzicht langs de Dome of the Rock op de Heilig Grafkerk. Of op de plek van de Opstanding?

Beneden wacht Getsemane. De overoude olijfbomen zouden hele verhalen kunnen vertellen. Jammer als het er zo vol is dat je nauwelijks kunt nadenken. Helemaal doorlopen, naar de andere kant van de kerk, biedt wat soelaas. Daar is het een stuk rustiger. De kerk vraagt in haar eenvoud om stilte, om gebed. Jezus' worsteling in Getsemane is aangrijpend. Hij neemt drie van zijn vrienden mee: Petrus en de zonen van Zebedeüs, Johannes en Jakobus. Dat zijn dezelfde mannen die met hem meegingen de Berg van de Verheerlijking op. Maar ze vallen in slaap. Uiteindelijk heeft de Messias de strijd alleen gestreden. Het is de opperste eenzaamheid die hem omringt.

Wij gaan naar Betesda door de ingang die Stefanuspoort of Leeuwenpoort heet, en die vroeger Schaapspoort heette. In wat nu de resten van het Asklepion zijn, werden vroeger de schapen aangeleverd, gewassen en klaargemaakt voor de slacht op het altaar. Vandaar 'Schaapspoort'. Je hebt helemaal niet door dat de tempel zo dichtbij is.

Denk even mee

Niet voor niets laat Bach de Matthäus Passion op de Olijfberg beginnen. Het lijden is meer dan de geseling en de uren aan het kruis. Lijden is het lijden van de wereld in je opnemen.

Het begint in de probleemwijk Betanië. Gaandeweg komt de tempel dichterbij. Tranen genoeg. Ook van Jezus. Niet zo vreemd allemaal: in het Oude Testament is het verdriet van de profeten ook Gods verdriet. Tranen horen erbij, tot de Messias ze afwist. Zover is het nog niet. Hoe vaak heeft Jezus deze weg gelopen? Hij ging ooit door de Schaapspoort en liep er tussen de schapen als het Lam ter slachting. Het was feest, Loofhutten? We moeten ernaar raden. Maar hij loopt wel langs Betesda, met een menigte zieken, met verdorde mensen die niets meer van het leven hebben te verwachten. Kun je feestvieren met zo'n hoop ellende om je heen, een paar stappen van de tempel af? Waar zou God wonen: in de tempel of in Betesda? Of in beide?

Gebed

Wij bidden U,
God van Israël.
Hier bent U thuis,
hier wilt u wonen.
De eeuwen gaan
niet zomaar aan U voorbij.
U hebt het gezien:
gebouwd en gebroken,
in vuur en vlam.
Wij bidden U.
U bent alles voor deze stad.
Dankzij U is zij gebleven,
Is zij niet van voorbijgaande aard.

JERUZALEM VIA DOLOROSA

In de reisgids *Israël en de Palestijnse gebieden* van Piet van Midden vind je meer informatie over en foto's van Jeruzalem, 83-91

*Wij dwaalden rond als schapen,
ieder zocht zijn eigen weg;
maar de wandaden van ons allen
liet de HEER op hem neerkomen.
Hij werd mishandeld,
maar verzette zich niet
en deed zijn mond niet open.
Als een schaap
dat naar de slacht wordt geleid,
als een ooi die stil is bij haar scheerders
deed hij zijn mond niet open.*

JESAJA 53:6-7

Dit moet je weten

Als je een kruisweg wilt bidden, hoef je niet naar Jeruzalem af te reizen. Je kunt gewoon terecht in de eerste de beste Rooms-Katholieke Kerk. Maar de kruisweg in Jeruzalem is voor de meeste pelgrims anders, bijna 'echt'. Voor je gevoel ga je de weg die Jezus ook gegaan is. We weten echter zeker dat de Via Crucis (kruisweg), of algemener de Via Dolorosa (de weg der smarten) niet de weg is waarop Jezus heeft gelopen. Dat geldt niet alleen het traject van de kruisweg, maar van

heel Jeruzalem. Dat heeft te maken met de joodse opstanden. Jeruzalem werd in het jaar 70 verwoest en de tempel ging in vlammen op. Die gebeurtenis wordt nog steeds op een rouwdag herdacht, Tisja Be'av, 'de 9^e van de maand aAv. De tempel werd niet meer herbouwd. Maar de tweede joodse opstand (132-136), concentreerde zich vooral in de provincie. De opstand stond onder leiding van Simon bar Kochba ('Sterrezoon') en rabbi Akiva, die aan Bar Kochba messiaanse eigenschappen toekende. De Romeinse keizer Hadrianus verbood elke vorm van joods leven in het land, dat voortaan Syria Palaestina ging heten. Jeruzalem werd ook van haar bijbelse naam beroofd. Het ging onder de naam Aelia Capitolina verder. Hadrianus liet op de plek waar ooit de tempel stond een standbeeld van de god Zeus en van zichzelf neerzetten. Jeruzalem werd één uitgestrekt kaalslag-terrein en voor een groot deel met het vrijkomende puin afgevlakt. Daarop is Aelia Capitolina gebouwd. Het Jeruzalem uit de tijd van Jezus bestaat dus vrijwel niet meer. Je loopt een of meer meter hoger dan in de tijd van Jezus. De straat die vanaf de Leeuwenpoort omhoog loopt, in westelijke richting, brengt je langs een plaats waar de burcht Antonia moet hebben gestaan. De locatie wordt beheerd door het Convent van de Zusters van Sion. Je vindt er cisternen die goed bij zo'n gebouw zouden passen. De prefect Pilatus, die zijn residentie in Caesarea had, maar vanwege te verwachten onlusten tijdens de joodse feestdagen uit voorzorg naar Jeruzalem kwam, zou hier Jezus hebben veroordeeld. Als dat zo is, is dit de plaats die in het evangelie naar Johannes Litostrotos, of in het Ara-

mees Gabbata heet (Joh. 19:12), maar dan moet je wel een stevige laag puin wegscheppen.

De boog die zich hier over de weg buigt, is waarschijnlijk een deel van de triomfboog van Hadrianus, die nu Ecce Homo-boog wordt genoemd: 'Ecce Homo.' 'Zie de mens' (Joh. 19:5). De boog is helemaal ingebouwd en je kunt vanuit de kerk heel goed de kleine nevenboog die de noordelijke promenade overspande, in de muur verwerkt zien. Aan de zuidkant moet ook zo'n kleine boog over de promenade aldaar hebben gestaan. Het is allemaal uit de periode na Jezus. Maar dat is voor een pelgrimage nauwelijks van belang.

Dit is het verhaal

Het lijden van Jezus wordt in de Bijbel op vier verschillende manieren verteld. Simpelweg omdat we vier evangelisten hebben. Spreken ze elkaar niet tegen? Het antwoord op die vraag is afhankelijk van je visie op bijbelse geschiedenis. Een evangelie is nu eenmaal wat anders dan een notariële akte. Het is een geloofsgetuigenis.

Laten we twee evangelisten erbij halen, Matteüs en Johannes. Ze vertellen op een totaal verschillende manier over het lijden van Jezus. We beginnen waar Matteüs ook begint, als Jezus voor de derde, dat is de definitieve, maal over zijn lijden begint (Mat. 20:17-19). Nu staat voortaan alles in het teken van de passie. En meteen gaat het diep. De moeder van de zonen van Zebedeüs (waarom zegt Matteüs niet gewoon: de moeder van Johannes en Jakobus? Daar moet hij een reden voor hebben) komt bij Jezus vragen om ereplaatsen in het

aanstaande Koninkrijk van God: het zitten aan de rechter- en linkerzijde van de Heer. Maar het weggeven van ereplaatsen is iets van God, niet van Jezus. Hij is niet gekomen om gediend te worden, maar om zelf te dienen. En dat dienen houdt in dat hij zijn leven geeft als losprijs voor de velen. Dat dienen gaat de vrouwen beter af dan de mannen. Dienen is wat anders dan bedienen. Het gaat immers om de diaconie, waar Jezus zelf de grote Dienaar is. Het is een vrouw die Jezus zalft, maar het is eigenlijk de zalving voor de begrafenis (Mat. 26:12). Mannen daarentegen liegen om hun plaats bij Jezus. Ze verraden hem, namens de twaalf. Judas is niet een judas, hij representeert de mensen van de weg van Jezus. Als Petrus zegt dat hij niet om zijn betrokkenheid bij Jezus zou liegen, beamen allen dat. Zelfs al zouden ze voor Jezus moeten sterven. Maar er is er maar één die op die Goede Vrijdag sterft. En dat is Judas. Eén van de twaalf..

Als Jezus aan het kruis geslagen wordt en sterft, zijn er geen leerlingen te bekennen. Wel drie vrouwen: Maria van Magdala, Maria de moeder van Jakobus en Jozef, en de moeder van de zonen van Zebedeüs. Opeens wordt duidelijk waarom Matteüs haar zo noemt. Zij vroeg voor haar twee zonen ereplaatsen, links en rechts naast Jezus. En nu ziet ze wat voor plaatsen dat zijn: links en rechts hangt een misdadiger aan zijn kruis. Jezus volgen is de weg van de diaconie kiezen, de weg van het kruis. Op Paasmorgen gaan Maria van Magdala en de andere Maria naar het graf van Jezus. Zij worden getuigen van de opstanding. De moeder van de zonen van Zebedeüs is er dan niet meer bij. Zij is afgehaakt...

Johannes vertelt op een heel andere manier over de passie. Dat begint al in hoofdstuk 1 van zijn evangelie. Jezus wordt geïntroduceerd met de woorden: 'Zie het Lam van God, dat de zonde van de wereld draagt' (Joh. 1:29; 1:36). Jezus is het Lam. Maar hij is ook de Goede Herder. 'Goede', want er is ook een slechte herder, een huur-herder. Die geeft de wolf alle ruimte te roven wat hij hebben wil. Het Lam is de Herder, niet andersom. Jezus is éérst lam en daarna pas herder. Als herder herkent Hij de positie van het lam. In de passie wordt dat uitgewerkt. Daar gaat het Lam ter slachting. Maar waar is de herder voor hem? Petrus? Hij is een huurling en laat het lam in de steek. Als wordt opgemerkt dat hij wel degelijk bij Jezus hoort (Joh. 18:17), zegt hij niet 'Ik *ken* hem niet' maar 'Ik *ben* het niet.' 'Jezus is het': de weg, waarheid, leven, herder, deur, wijnstok. Petrus is het allemaal niet. Hij is huurling en daarop wordt hij in Johannes 21:15-17 aangesproken. Driemaal 'was hij het niet', driemaal krijgt hij de opdracht herder te zijn, te beginnen als herder van de lammeren, Jézus' lammeren.

Denk even mee

Bijbellezen betekent in beelden denken. Zo'n beeld is bijvoorbeeld het lam. Jezus die lam en herder is. Zoals Hij ook de wijnstok en de wijn zelf is. Zaaier en brood. Die beelden spreken elkaar niet tegen, maar vullen elkaar aan. Jezus gaat niet op in een beeld, maar het versterkt wie Hij wil zijn. Hij is het. Dat herinnert aan de Hebreeuwse Bijbel, waar God van zichzelf zegt: 'Ik ben die Ik ben'. Maar dat roept ook de vraag op wie jij bent of wie jij wilt zijn. Met welk beeld wil je verder?

Lam of herder? Of beide? Of voel je je een huurling? Vragen genoeg op de Via Dolorosa.

Gebed

God,
al die mensen,
kansloos geboren,
de zin verloren,
verdwaald op uw aarde,
van huis en haard,
ziektes opgelopen,
een kruis misschien,
kapotgemaakt,
losgeraakt,
afgehaakt,
aangespoeld,
ongewenste mensen,
uw mensen, God.
Uw mensen zoals Jezus.

Reizen door Israël is een reis naar de tijd van de Bijbel, elke vierkante kilometer heeft hier geschiedenis. Piet van Midden schreef dit reisboek als aanvulling op zijn eerdere boek, de reisgids *Israël en de Palestijnse gebieden*.

Dit meditatieve reisboek neemt u mee, de bijbelse verhalen binnen. De auteur neemt twintig bijbelse plaatsen onder de loep. Naast Jeruzalem worden er nog vele andere locaties besproken die terug te vinden zijn in de Bijbel, denk aan Jaffa, de Woestijn en de Dode Zee. Bij elke plaats staat een bijbeltekst, achtergrondinformatie, een korte overdenking en een gebed. Zo brengt deze gids je verder in de bijbelse theologie.

Dr. Piet van Midden doceert Hebreeuws aan Tilburg University en is PKN-predikant in Schoonrewoerd. Daarnaast leidt hij groepen in Israël en Jordanië rond. Dagelijks publiceert hij een *efemeride*, een digitaal minicollege waarin hij een Hebreeuwse tekst uitlegt.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT